

Tiek vykdant projektą, tiek baigiamojoje konferencijoje paaiškėjo, kad mūsų preliminariam atminties vietų sąrašui, publikuotam internete¹, buvo visiškai pritarta – nė viena idėja nebuvo ginčijama, o naujas idėjas dažniausiai galima laikyti preliminarinių temų papildiniais. Idėjomis talkino visų pirma Grigorijus Potašenko ir pagrindiniai partneriai Igoris Marzaliukas iš Baltarusijos (Mogiliavas) bei Borisas Čerkasas iš Ukrainos (Kijevas). Taip pat esame labai dėkingi: Tamarai Bairauskaitei, Ryšardui Gaidisui, Genutei Kirkienei, Józefui Maroszekui (Lenkija), Rimantui Mikniui, Mirosławui Nagielskiui (Lenkija), Rimvydui Petrauskui, Aleksandrui Smaliančukui (Baltarusija), Barbarai Stankevič, Aurimui Švedui, Sergejui Temčinui, Dimitro Vaščukui (Ukraina), Leszekui Zasztowtui (Lenkija). Ir, aišku, dėkojame kone visų šių idėjų ištakose esančiam prof. Edvardui Gudavičiui.

Vis dėlto kai kada šie papildiniai išvirto į naujų temų formulavimą. Tokių atsirado septynios.

Priėmėme tokias idėjas:

- LDK idėją papildėme jos ženklų akcentu.
- Papildėme Vilniaus temą J. I. Kraszewskiu ir S. Moniuszko, Aušros vartais ir jų Madona bei Rasų kapinėmis.
- Išskyrėme iš Vytauto temos ir įvedėme naują temą – Trakai.
- Šalia Jogailaičių temos išskyrėme Krokuvą ir Vavelį.
- Išskyrėme iš daugiakalbės LDK raštijos Lietuvos Statutų fenomeną.
- Įtraukėme lietuviškąją A. Kulviečio programą kaip svarbiausią lietuviams, bet net neigimu būtiną ir lenkams, ir baltarusiams.
- Papildėme Žemaitijos temą.
- Įtraukėme naujas temas: Steponas Batoras; Gardinas.
- Taip pat – LLV sunaikinimas: Tadas Kosciuška ir M. K. Oginskio „Atsisveikinimas su Tėvyne“.
- Senalietuvių ir jaunalietuvių temą papildėme J. Basanavičiaus idėja.

Be A. ir M. Bumblauskų archyvo nuotraukų, iliustracijoms dar naudojome A. Aleksandravičiaus, A. Baltėno, K. Driskiaus fotografijas.

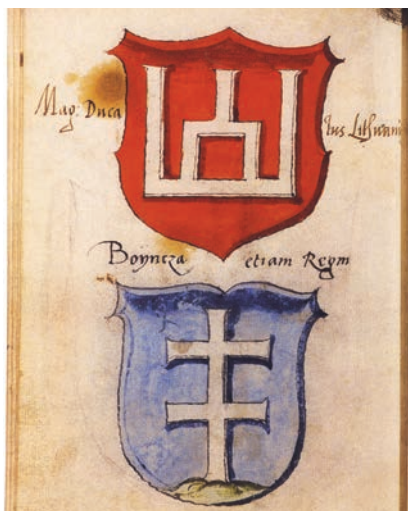
¹ *Bumblauskas A.* LDK ir jos fenomenai – moderniųjų tautų „atminties vietos“: didžiųjų ir alternatyviųjų naratyvų vaizdiniai ULB regiono istorinėje kultūroje (Tyrimų ir istorinės kultūros konstravimo krypčių metmenys). 2011 [internetinis: <http://www.mdl.lt/wp-content/upload/ldk-atminties-vietu-tyrimu-krypciu-metmenys.pdf>]; *Bumblauskas A.* LDK ir jos fenomenai – moderniųjų tautų „atminties vietos“: sąrašas. 2011 [internetinis: <http://www.mdl.lt/links/naratyvai-ir-atminties-vietos/ldk-atminties-vietos-sarasas/>].

Lietuvos Didžioji Kunigaikštija Vytauto laikais

LDK herbas Vytis iš herbyno „Stemmata Polonica“, XVI a. vid.

Gedimino stulpai ir Jogailos kryžius iš herbyno „Stemmata Polonica“, XVI a. vid.

1. LIETUVOS DIDŽIOJI KUNIGAİKŠTIJA IR JOS ŽENKLAI

- Lietuviams: LDK kaip lietuvių valstybė.
- Baltarusiams: LDK kaip baltarusių valstybė.
- Ukrainiečiams: „Lietuvos epocha“ („Litovska doba“) Ukrainoje.
- Lenkams: „kūrybingieji kresai“ (pasak J. Pilsudskio) arba senalietuvių valstybė.
- Žydams: LDK kaip „Lite“?
- Rusijai: LDK kaip nedespotinės Rusijos alternatyva („drugaja Rus“).
- Šiuolaikinio mokslo perspektyvoje: LDK kaip daugiakultūrė imperija ir tautų lopšys – Z. Norkus (Lietuva), T. Snyder (JAV), M. Niendorf (Vokietija), A. Filiuškin (Rusija), N. Davis (Didžioji Britanija).

Vilniaus vaizdas. Dail. Franz Hogenberg. Iš Georgo Brauno „Pasaulio miestų atlaso“. Kelnas, 1581 m.

Aušros Vartų gatvė iš J. K. Vilčinskio „Vilniaus albumo“. Dail. Marcin Zaleski. Litogr. Victor Adam, Louis Bichebois, 1846 m.

2. VILNIUS

- Lietuvių dominuojančiam naratyvui: Gedimino miestas.
- Lietuvių alternatyviam naratyvui: kelių civilizacinių tradicijų sandūros miestas, kelių tautų metropolis, kuriame sugyvena dešimt konfesijų, rusėniška „Vilniaus pusė“, lenkakalbė senalietuvių, taip pat žydų litvakų istorinė perspektyva.
- Baltarusiams: baltarusių kultūros ar net politinė sostinė su Antonu Luckevičiumi.
- Ukrainiečiams siūloma aktualija: stačiatikių ir unitų metropolito miestas.
- Lenkams: „lenkiško“ Vilniaus baroko, lenkų pranašų Adomo Mickevičiaus ir Julijaus Slovackio miestas, lenkų kultūros sostinė XIX a. pirmoje pusėje su J. I. Kraševskiu ir S. Moniuška.
- Rusams: trijų Vilniaus kankinių miestas, stačiatikių dvasinis ir Lietuvos vyskupijos centras, o rusams sentiškiams – pomorų religinis ir kultūrinis centras (nuo XIX a. pabaigos).
- Visiems: Aušros vartai ir jų Madona, Rasų kapinės.
- Žydams: „Litės“ Jeruzalė („Yerushalayim D'Lite“).

Merkinės piliakalnis

Netimero krikštas. Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečiui. Dail. Petras Repšys, 2001

Kvedlinburgo (Vokietija) Šv. Servacijaus moterų vienuolynas

3. 1009-IEJI: LIETUVOS TŪKS- TANTMETIS, LIETUVOS VAR- DAS AR ZEBEDENO KRIMINA- LAS?

- Dominuojančiam lietuvių naratyvui: „Lietuvos vardo tūkstantmetis“ kaip nereikšmingas baltų Atlantidos fak-tas arba kriminalas.
- Alternatyviems naratyvams: christia-nizacijos pirmoji pastanga ar net Lie-tuvos istorijos pradžia (ir proistorės pabaiga) – civilizacinis slenkstis.
- Besiformuojančiam baltarusių nacio-nalistiniam naratyvui: „baltarusiš-kos“ Lietuvos tūkstantmetis.

*Mindaugo antspaudas prie 1255 m.
Sėlių žemės dovanojimo Livonijos ordinui akto*

4. MINDAUGAS: HEROJUS AR „BROLIŲ IR BROLĖNŲ ŽUDIKAS“?

- Lietuviams: Lietuvos valstybės kūrėjas, vienintelis Lietuvos karalius.
- Baltarusiams: „baltarusiškos“ Lietuvos su sostine Naugarduke kūrėjas.

*Mindaugo vainikavimo medalio aversas.
Dail. Petras Repšys, 1997 m.*

*Lietuvos karaliaus Mindaugo vainikavimas 1253 m.
Dail. Adomas Varnas, 1953 m.*

Naugarduko pilis

Naugarduko bažnyčia

*Mickevičių sodyba Naugarduke.
Dail. Napoleonas Orda, 1876 m.*

5. NAUGARDUKAS – SENOSIOS LIETUVOS SOSTINĖ? VAIŠVILKO IR ADOMO MICKEVIČIAUS MIESTAS

- Baltarusiams: Mindaugo karūnavimo vieta ir pirmoji „baltarusiškos“ Lietuvos sostinė; stačiatikių metropolijos sostinė.
- Lenkams ir senalietuviams: Jogailos vedybų su Jogailaičių dinastijos tęsėja Sofija Alšėniške vieta.
- Įvairiuose naratyvuose, tarp jų ir lietuvių: Adomo Mickevičiaus gimtosios ir su jo kūryba susijusios vietos.

Algirdas iš A. Gvagninio kronikos, 1578 m.

6. ALGIRDAS IR PERGALĖ PRIE MĖLYNŲJŲ VANDENŲ PRIEŠ AUKSO ORDĄ: KIJEVO IR MASKVOS ISTORIJŲ IŠSISKYRIMAS?

- Ukrainiečiams: išsivadavimas iš totorių (anksčiau nei Maskva) ir patekimas į „aksominę imperiją“ – LDK.
- Lietuviams: LDK kaip didvalstybės pradžia.

*Mūšio prie Mėlynųjų Vandenų medalis.
Dail. Petras Repšys, 1989 m.*

Mūšis prie Mėlynųjų Vandenų. XVI a. miniatiūra

1411 m. Žalgirio mūšio lauke pastatytos koplyčios liekanos

Žalgirio mūšis Dieboldo Schillingo vyresniojo „Berno kronikoje“, 1473–1483 m.

Svenas Ekdahlis

7. ŽALGIRIO MŪŠIS

- Lietuvių ir baltarusių dominuojanti perspektyva: Vytauto ir LDK pergalė.
- Lietuvių alternatyvusis naratyvas: LDK kova dėl vietos Europoje.
- Lenkams: Lenkijos ir Jogailos pergalė.
- Rusijos, ypač Stalino, istoriografija ir jos aidai: slavų pergalė prieš Vakarus.
- Švedų istoriko Sveno Ekdahlis „anti-dlugošiškoji“ revoliucija.

Vytauto majestotinis antspaudas. Kajetano Wincenty Kielisińskiego rekonstrukcija, 1841 m.

Vytautas Didysis. Dail. Kazimierz Krzyżanowski (pagal dail. Jan Matejko piešinį), XIX a. antra pusė

Vytauto majestotinis antspaudas prie 1412 m. balandžio 15 d. Trakuose išduoto dokumento

8. VYTAUTAS DIDYSIS: KULMINACIJA AR PRADŽIA?

- Lietuvių didysis naratyvas: LDK istorijos kulminacija.
- Lietuvių alternatyvus naratyvas: ne tik imperinė, bet ir Europos lygmens bažnytinė-integracinė politika.
- Lenkams: Žalgirio nugalėtojas (pagal Jano Mateikos paveikslą) ir Jogailos „brolis“.
- Baltarusių LDK naratyve: žymiausias baltarusių kunigaikštis.
- Ukrainiečiams: Lucko suvažiavimas.

Trakų salos pilis

9. TRAKAI. KAS SVARBIAU: ANTROJI SOSTINĖ, ANTRASIS LDK MIESTAS, VYTAUTO PILIS AR KARAIMŲ KIBINAI?

- Lietuvių didžiajam naratyvui – Mai-
ronio „Pelėsiais ir kerpėm...”
- Alternatyviems naratyvams: LDK
įvairovės simbolis.

Trakų Vytauto bažnyčia

Trakų karaimų kenesa

Kijevo „lietuvių pilies“ rekonstrukcija. Jaroslavo Martyniuko, Liudmilos Reznikovos aksonometrija

Pečioros laura Kijeve

Konstantino Ostrogiškio antkapis

10. KIJEVAS – ANTRASIS VILNIUS VS. PIRMOJI MASKVA

- Ukrainiečiams „litvanistams“: LDK stačiatikių antroji sostinė ir trečioji ATR trečiosios dalies – Rusios – sostinė.
- Tikriems ukrainiečiams – „samodostatočnosť“: trečioji Roma, antroji Jeruzalė.
- Lietuviams: LDK valstybės „nuo jūros iki jūros“ simbolis.
- Alternatyviems naratyvams: Podylas – LDK laikais susikūręs miestas, turintis Magdeburgo teisę.

Švitrigaila iš A. Gvagninio kronikos, 1578 m.

Lucko pilis

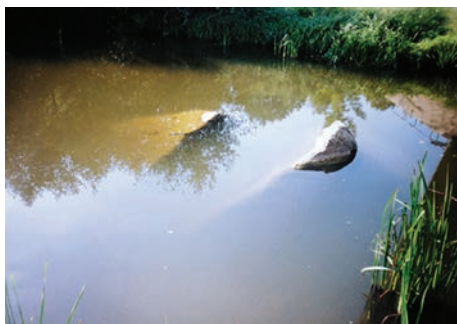
Teodoro Karijotaičio skulptūra Mukačevės pilyje Ukrainoje. Skulpt. Vasil Olašin, 1998 m.

11. GEDIMINAIČIAI UKRAINOJE – OKUPANTAI VS. GELBĖTOJAI. ŠVITRIGAILA, KARIJOTAIČIAI IR KITI

- Ukrainiečiams: „švelniausi okupantai“ Ukrainos istorijoje ir „Rusios“ vadai.
- Dominuojančiam lietuvių naratyvui: „Didžioji Lietuva“.
- Alternatyviam lietuvių naratyvui: „Lietuvos epochos“ Ukrainoje veikėjai ir Lucko pilis.

Lietuvos krikštas. Dail. Jan Matejko, 1889 m.

Akmuo Laumės kūlis prie Salantų

12. LIETUVOS KRIKŠTAS: KRIKŠČIONYBĖ VS. PAGONYBĖ. PASKUTINIAI KRIKŠČIONYS AR PASKUTINIAI PAGONYS?

- Lietuvių dominuojančiam naratyvui: Lietuvos nelaimių pradžia.
- Lietuvių alternatyviam naratyvui: europeizacijos pradžia.
- Jei LDK – ne vien lietuvių valstybė, tai sąvoką „Lietuvos krikštas“ reikia perinterpretuoti krikščioniškos Rusijos istorinėje perspektyvoje.
- Lenkams: pagrindinis lenkų „civilizacinės misijos“ reiškiny.

Konstanco katedra

13. „ORIENS“ – LDK IR LENKIJOS STAČIATIKIŲ ARBA UNITŲ BAŽNYČIA SU JOS METROPOLITO REZIDENCIJA VILNIUJE. GRAIKIŠKOSIOS KATALIKYBĖS LDK GENEZĖ: VYTAUTAS IR GRIGALIUS CAMBLAKAS

- Lenkų ir lietuvių alternatyvių naratyvų idėja: trečiasis LLV subjektas.
- Baltarusiams ir ukrainiečiams: atskirumo nuo Maskvos idėja.

G. Camblako mišios 1418 m.

„Oriens“ Strasbūro freskoje, XV a. pirma pusė

Jogaila kaip vienas iš Trijų karalių. Krokuvos Vavelio katedros Šv. Kryžiaus koplyčios Skausmingosios Dievo Motinos altoriaus paveikslo fragmentas, XV a. pab.

Vavelio katedra

Jogailos sarkofagas Krokuvos Vavelio katedroje

14. JOGAILA IR JOGAILAIČIAI

- Lenkams ir senalietuviams: Jogailaičių dinastijos ir unijos su Lietuva pradininkas.
- Jogaila kaip vienas iš Trijų karalių. Krokuvos Vavelio katedros Šv. Kryžiaus koplyčios Skausmingosios Dievo Motinos altoriaus paveikslo fragmentas, XV a. pab.
- Lietuvių dominuojančiam naratyvui: išdavystės simbolis.
- Alternatyviems naratyvams: Lietuvos krikšto kūrėjas, Lietuvos *supremus dux*.
- Jogailos sarkofagas Krokuvos Vavelio katedroje

Krokuvos Vavelio kiemas

15. KROKUVA IR VAVELIS

- Lietuvių didžiajam naratyvui – pakarto Jogailos miestas.
- Lietuvių alternatyviam naratyvui – artimiausios Lietuvai *Alma Mater* miestas.
- Visiems kitiems alternatyviems naratyvams: ATR ir ULB erdvės centras.

Žygimantų koplyčia Vavelio katedroje

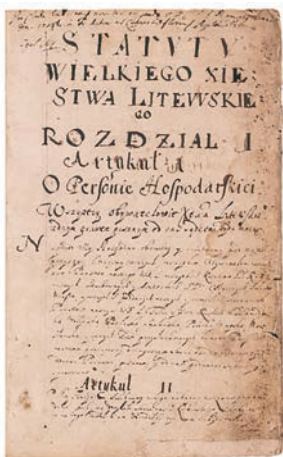
Krokuvos universiteto (Collegium Maius) kiemas

I Lietuvos Statutas: Lauryno nuorašas, 1531 m.

Albertas Goštautas teikia Statutą Žygimantui Senajam. Petro Repšio moneta, 2004

II Statuto nuorašas, 1566 m.

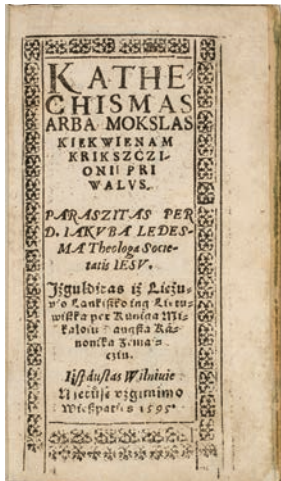
III Statutas. Vilnius: Mamoničių spaustuvė, 1588 m.

16. LIETUVOS STATUTAI – LDK KULTŪROS VIRŠUKALNĖ IR SENOSIOS LIETUVYBĖS ATPAŽINIMO ŽENKLAS?

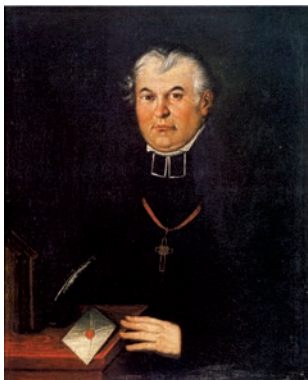
- Visoms tautinėms tradicijoms: pavyzdingas ir iškiliausias Europos teisės kodeksas, kuriame visos LDK tautos mato savo indėlį: lietuviai – ištakas savo paprotinėje teisėje ir sudarymo iniciatyvas; baltarusiai ir ukrainiečiai – ištakas Kijevo Rusios teisės tradicijoje, taip pat įtvirtintą rusėnų kalbą; lenkai – sąsajas su lenkų teisės tradicijomis.
- Senalietuviams: pagal XIX a. vidurio „Lietuvio katekizmą“ – svarbiausias lietuvybės atpažinimo ženklas (šalia „brolybės su lenkais“).
- Alternatyviems naratyvams: europėizacijos „diplominis darbas“, tačiau teisės sistema be sistemų.

Martyno Mažvydo „Katekizmo“ antraštinis lapas.
Karaliaučius, 1547 m.

Mikalojaus Daukšos „Katekizmas“.
Vilnius, 1595 m.

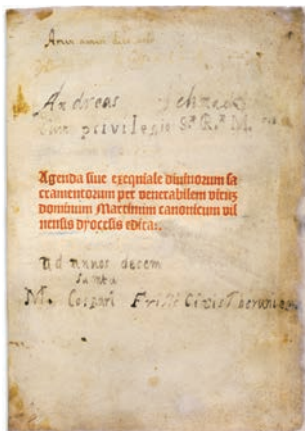
Konstantinas Sirvydas (?). Než. dail., XVII a.

17. LIETUVIŠKOJI LDK PRO-
GRAMA: ABRAOMAS KULVIE-
TIS, MARTYNAS MAŽVYDAS,
MIKALOJUS DAUKŠA, KONS-
TANTINAS SIRVYDAS. KĄ JI
SAKO LDK TRADICIJOS PUOSE-
LĖTOJAMS NELIETUVIAMS?

- Iš pirmo žvilgsnio svarbu tik šian-
dienos lietuviams, tačiau jau XVI a.
liudijama, kad lietuviai laiko save
LDK šeimininkais: A. Kulvietis, „no-
rim dirbti saviems“, M. Mažvydas,
„Ad Magnum Ducatum Lituaniae“,
M. Daukša, „ne miestų tvirtumu...“
O dar ir Mykolas Lietuvis su „lietu-
viškai“ lotyniška programa.
- Net neigimu šis fenomenas tampa
atminties vieta Lietuvos lenkams,
apskritai lenkams, baltarusiams ir
ukrainiečiams.

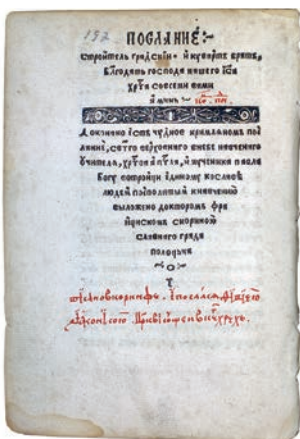
Konstantino Sirvydo „Trijų kalbų žodyno“
antraštinis lapas. 3 leid., Vilnius, 1642 m.

Martyno iš Radomo „Agendos“ lapas.
Gdanskas, 1499 m.

18. DAUGIAKALBĖ LDK IR JOS POLITINĖS TAUTOS RAŠTIJA: LIETUVIŲ KALBA VS. LIETUVOS KALBOS

- Lietuvių didžiajam naratyvui daugiakalbė raštija – nereikalingi fenomenai.
- Lietuvių alternatyviam, o ir visų kitų tautų naratyvams, nesidalijantiems LDK, – tai viena svarbiausių LDK daugiakultūriškumo apraiškų.

Pranciškaus Skorinos „Apaštalo“ lapas, 1525 m.

Mikalojaus Daukšos Postilė.
Vilnius, 1599 m.

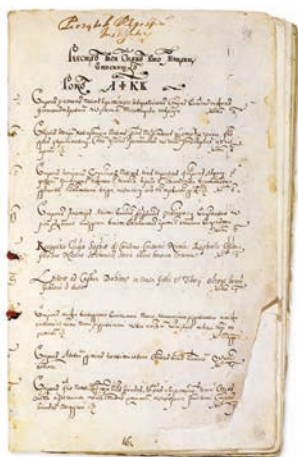
Brastos Biblija, 1563 m.

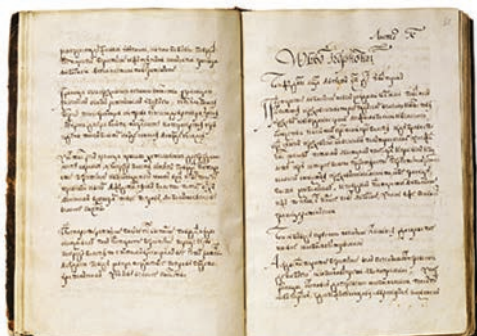
Ostrogo Biblija, 1581 m.

Lietuvos Metrikos 1567 m. LDK kariuomenės surašymo knyga (Centrinis senųjų aktų archyvas, Varšuva)

Lietuvos Metrikos didžiojo kunigaikščio Teismų bylą knygos turinio lapas. 1522–1530 m. (Rusijos valstybinis senųjų aktų archyvas, Maskva)

Vienintelė Lietuvoje saugoma Lietuvos Metrikos knyga, kurioje aprašyta siena su Lenkija nuo Bresto iki Braclavo 1546 m. 1593–1594 m. nuorašas. (Mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka)

19. LDK RUSĖNŲ KALBA, RUSĖNIŠKOJI RAŠTIJA IR JOS FENOMENAI: LIETUVOS METRIKA, LIETUVOS STATUTAI, LIETUVOS METRAŠČIAI

- Baltarusių dominuojančiam naratyvui: senbaltarusių kalba, svarbiausias LDK „baltarusiškumo“ argumentas.
- Lietuvių dominuojančiam naratyvui: „LDK slavų kanceliarinė kalba“, kuria surašyti Lietuvos ir lietuvių kultūros fenomenai.
- Besiformuojantys alternatyvūs naratyvai: „senalietuvių kalba“, iki 1697 m. LDK valstybinė kalba, LDK „rus'kij“ kalbos atskirumas nuo Maskvos „russkij / rossyskij“ kalbos

Pranciškaus Skorinos „Prahos Biblija“, 1517 m.

Pranciškus Skorina. Portretas iš „Prahos Biblijos“

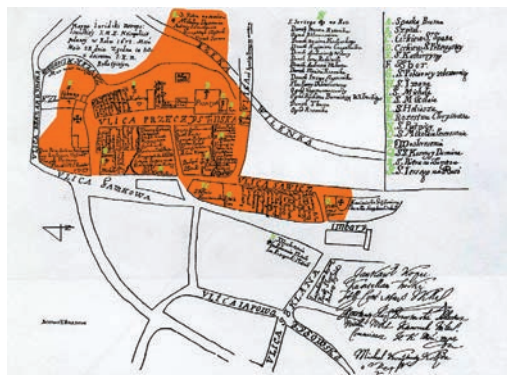
Pranciškaus Skorinos „Mažoji kelionių knygelė“. Vilnius, apie 1522 m.

20. PRANCIŠKUS SKORINA – POLOCKIETIS, PRAHOS IR VILNIAUS SPAUSTUVININKAS

- Įvairiose Baltarusijos istorijos interpretacijose: reikšmingiausia senosios baltarusių kultūros asmenybė.
- Lietuviams: pirmasis Vilniaus ir LDK spaustuvininkas.
- Alternatyviems naratyvams: Pranciškus Skorina – ne tik polockietis, ne tik Vilniaus, bet ir LDK kultūros fenomenas Prahoje (su „Rusėnų Biblija“ 1517 m.) bei Europoje. Kaip ir tuo pačiu metu – vilniečio iš Palenkės Mikalojaus Husoviano „Giesmė apie stumbrą“ (1523 m.) Romoje, o prieš tai – vilniečio Martyno iš Radomo „Agenda“ (1499 m.) Gdanske.

*Stačiatikių, vėliau graikų katalikų, vėl stačiatikių
soboras Vilniuje*

Vilniaus graikų katalikų metropolito miesto schema

Sentikių cerkvė Bobriškėse, XIX a.

21. KĄ ATSIMENAME „RUSŲ GATVĖJE“ VILNIUJE? RUSAI, BALTARUSIAI, UKRAINIEČIAI AR RUSĖNAI, LIETUVOS RUSAI AR RUSAI LIETUVOJE

- Baltarusių dominuojantis naratyvas: baltarusiai – dominuojanti LDK etninė grupė.
- Lietuvių dominuojantis naratyvas stengiasi nematyti ar ginčyti baltarusių protėvių rusėnų vaidmenį.
- Lietuvos rusų naratyvas: stačiatikybė nuo Vaišvilko laikų su trimis Vilniaus kankiniais šventaisiais, Smolenskas bei kitos rusiškos (ar pritars baltarusiai?) LDK rytų erdvės, LDK kaip emigrantų iš Didžiosios Maskvos kunigaikštijos ir vėliau Rusijos prieglobstis (XVI a. religiniai disidentai, Ivanas Fiodorovas, Andrejus Kurbskis, masinė sentikių migracija XVIII a.).
- Bet dar yra Lietuvos rusų (sentikių) ir rusų Lietuvoje skirtybė (tradicija iki XX a. pirmos pusės?), taip pat Lietuvos rusų senbuvinių ir naujųjų rusų (atvykusių po 1944 m. ir jau po 1990 m.) skirtybė.

Lenkijos Karalystės žemėlapis fragmentas.
Sud. Tobias Mayer. Niurnbergas, 1750 m.

„Žemaitijos gaublys“ Telšiuose. Skulpt. R. Kivintas

Telšių miesto pavadinimas, užrašytas žemaitiškai

22. ŽEMAITIJA – TARPUKARIO LIETUVOS RESPUBLIKOS PAMATAS, NETEISĖTAI PASISAVINĘS LIETUVOS VARDĄ?

- Baltarusių besiformuojančiam nacionalistiniam naratyvui: LDK regionas, kuris XX a. neteisėtai prisavino Lietuvos vardą.
- Lietuvių alternatyvus naratyvas – devynios Žemaitijos sampratos: dvi archeologinės, trys istorinės („sostinės“: Telšiai, Raseiniai, Trakai), taip pat bažnytinė (Varniai), carinė (Kaunas), tarminė (Skuodas) ir geografinė.
- Trys Žemaičių krikšto naratyvai: katalikiškasis, tautininkiškasis, pagoniškas. Katalikams Žemaičių krikštas yra europinės reikšmės įvykis ir jų savitumo pamatas, tautiškiems patriotams – ramstis praeityje ieškant herojų – Lietuvos valdovų didvyriškų žygių ir išmintingų sprendimų, o išsilgusiems sunaikinto senovės baltų palikimo – pykčio ir prieštaros objektas, leidžiantis jiems pasijusti kitokiems, nei visi, išsiskirti iš krikščioniškos Europos.
- O kas paklausė pačių žemaičių arba istorinės Žemaitijos tradicijos žmonių – ar jie taip pat vertina: Mindaugo ir Vykinto karą; 1398 m. Salyną ir kitus Žemaitijos užrašymus Vokiečių ordinui; žemaičių veiklą Konstancoje 1416 m. ir 1418 m. maištą; 1441 m. Mykolo Žygimantaičio ir Kazimiero Jogailaičio šalininkų priešpriešą etc.

Melniko Vytauto funduotos bažnyčios griuvėsiai

Drohičino Pranciškonų bažnyčia

Bialos Radvilų rezidencija

23. PALENKĖ: UŽMIRŠTOJI LDK „VITRINA“?

- Alternatyviam lietuvių naratyvui: LDK „vitrina“, senosios Lietuvos kulinarinio paveldo epicentras. O svarbiausia – LDK politinės tautos lenkų potautės egzistavimo argumentas.
- Besiformuojančiam alternatyviam lenkų naratyvui: Jogailaičių idėjos laboratorija su Žygimanto Augusto paveldu.

Mikalojus Radvila Juodasis priima iš imperatoriaus kunigaikščio titulą

24. RADVILOS. BARBORA RADVILAITĖ IR ŽYGIMANTAS AUGUSTAS: TĖVYNĖS AR MOTERS MEILĖ?

- Lietuvių dominuojančiam naratyvui: lietuviškiausia LDK didikų giminė.
- Baltarusiams: baltarusių giminė, kurios paveldas (Nesvyžius, Myrius, Slucko juostos, Radvilų archyvai) – Baltarusijos „vizitinė kortelė“ – yra įtrauktas į UNESCO sąrašus.
- Visiems alternatyviems naratyvams: Barboros Radvilaitės ir Žygimanto Augusto meilės istorija – gražiausia LDK istorijoje.

Žygimantas Augustas. Dail. Petras Repšys, 2000 m.

Barbora Radvilaitė. Dail. Petras Repšys, 2000 m.

Aleksandras Chodkevičius. XVI a. freskos Supraslio cerkvėje nuotrauka, 1910 m.

Gotikinė cerkvė Supraslyje

Jono Jeronimaičio Chodkevičiaus herbas, XVII a.

25. CHODKEVIČIAI: LIETUVIAI, ŽEMAIČIAI, BALTARUSIAI AR UKRAINIEČIAI?

- Baltarusiams siūloma alternatyva: įtakingiausia baltarusių kilmės LDK didikų giminė, pirmoji iš rusėnų įsiveržusi į LDK elitą ir XVI a. tapusi pagrindine konkurente Radviloms.
- Visiems alternatyviems naratyvams: visą LDK erdvę nuo Kretingos iki Bychavo Baltarusijoje ir Mlynivo Ukrainoje apimanti giminė, Supraslio fenomeno ir bažnytinės unijos kūrėjai.

Konstantinas Ostrogiškis

26. ORŠOS MŪŠIS (1514): BALTARUSIŲ, LIETUVIŲ AR LENKŲ PERGALĖ? O GAL UKRAINIEČIŲ – KONSTANTINAS OSTROGIŠKIS?

- Ypač baltarusiams, o ir lietuviams bei lenkams: Žalgiris Rytuose, bandymo sulaikyti Maskvos ekspansiją simbolis.
- Ukrainiečiams: K. Ostrogiškio iš Ostroho pergalė. Be to, Ostrogiškiai – įtakingiausia ukrainiečių kilmės LDK giminė, stačiatikybės rėmėjai.
- Alternatyviam lietuvių naratyvui: Konstantinas Ostrogiškis – rusėniško Vilniaus kūrėjas ir Oršos mūšio nugalėtojas.

Oršos mūšis. Než. dail., XVI a. pirma pusė

27. LIUBLINO UNIJA

- Lietuvių dominuojančiam ir baltarusių besiformuojančiam didiesiems naratyvams: Lietuvos „užmirimo“ pradžia.
- Lietuvių alternatyviam naratyvui: su ašaromis priimtas, tačiau du amžius atlaikęs kompromisas.
- Lenkams: Europos Sąjungos pirmtakė (pasak Jono Pauliaus II).

*Žygimanto Augusto arasas su Lenkijos ir Lietuvos herbais
Krokuvos Vavelyje. Briuselis, apie 1560 m.*

Liublino unija. Dail. J. Matejko, 1869 m.

Vilniaus universiteto Didysis kiemas iš J. K. Vilčinskio „Vilniaus albumo“. Dail. Vasilijus Sadovnikovas. Litogr. Philippe Benoist, Adolphe Bayot, 1850 m.

Vilniaus universiteto Bibliotekos kiemas

28. VILNIAUS UNIVERSITETAS

- Lenkų dominuojantiems naratyvams: svarbiausias lenkų civilizacinės misijos simbolis, pavertęs Vilnių XIX a. pirmoje pusėje lenkų kultūros sostine ir davęs du didžiausius lenkų „pranašus“ – Adomą Mickevičių ir Julijų Slovackį.
- Alternatyviems naratyvams: 200 metų ryčiausias universitetas, ULB erdvę savo poveikiu apimanti institucija, 1832 m. VU uždarymas kaip didžiausias LDK tradicijų sunaikinimo faktas.
- Dominuojančiam lietuvių naratyvui: Simono Daukanto, Adomo Mickevičiaus (paradoksaliai – ir Kristijono Donelaičio) ir „Poezijos pavasarių“ universitetas.

Steponas Batoras. Než. dail., XVI a.

29. STEPONAS BATORAS: LENKŲ, VENGRŲ AR LIETUVIŲ IDĖJOS ŠAUKLYS?

- Visiems: Vilniaus universiteto kūrėjas ir pergalės prieš Rusiją architektas ir vadas.
- Dominuojantiems lenkų naratyvams: Steponas Batoras kaip lenkybės šauklys.
- Dominuojančiam lietuvių naratyvui: Steponas Batoras kaip paskutinis garbingas vengrų kilmės LDK valdovas.

Steponas Batoras prie Pskovo. Dail. J. Matejko, 1872 m.

Paminklinė plokštė Steponui Batorui Vilniaus universiteto Didžiajame kieme

*Vilniaus Bazilijonų vienuolyno vartai.
Archit. J. Glaubitz*

30. BRASTOS BAŽNYTINĖ UNIJA

- Alternatyviems „optimistiniams“ lenkų, baltarusių ir ukrainiečių naratyvams: integracijos į Vidurio Europos regioną apraiška.
- Radikalus lietuviškas skepsis: nelygė, atsisakiusi ekumeninės bažnytinės unijos idėjos.

Graikų unitų kankinys ir šventasis Juozapas Kuncevičius

Lvovo graikų katalikų Šv. Juro katedra

Salaspilio mūšis. A. Tempestos raiz. pagal G. Lauro piešinį, 1606 m.

Jonas Karolis Chodkevičius. Než. dail., XVII a.

LLV kariuomenė prie Chotyno 1621 m.
Dail. G. Lauro, 1624 m.

31. JONAS KAROLIS CHODKEVIČIUS: SALASPILIS (1605), MASKVA (1612) IR CHOTYNAS (1621)

- Ukrainiečiams: Chotyno mūšis – kazokijos, vadovaujamos ne tik Sahajdačno, bet ir J. K. Chodkevičiaus, pergalė.
- Lenkams: vienas žymiausių lenkų karvedžių, Ukrainos ir Lenkijos sąlyčio simbolis.
- Lietuvių alternatyviam, o gal net ir dominuojančiam naratyvui: Žemaičių seniūno, karybos genijaus pergalės.

Ukrainos žemėlapis „Vkrania quae et Terra Cosaccorum...“ fragmentas. Kartogr. I. B. Homann. Niurnbergas, 1716 m.

1658 m. Hadziačo projekto žemėlapis (žr. Wikipedią)

32. KAZOKIJA IR TRIJŲ TAUTŲ RESPUBLIKOS IDĖJA

- Ukrainiečiams: šiuolaikinės tapatybės pagrindas.
- Visiems alternatyviems naratyvams: vietoje Abiejų Tautų Respublikos (Lenkijos ir Lietuvos) – dar ir Rusia.
- Dominuojančiam lietuvių naratyvui: „Tvano“ ir Vilniaus okupacijos 1655 m. simbolis.
- Alternatyviam lietuvių naratyvui: kazokijos kilmė be LDK europinio individualizmo neįmanoma?

Gardino panorama. Dail. Franz Hogenberg. Iš Georgo Brauno „Pasaulio miestų atlaso“. Kelnas, 1581 m.

33. GARDINAS

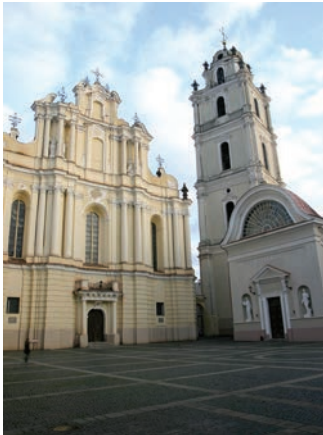
- Visiems: Stepono Batoro rezidencija, LLV Seimų sostinė, Antano Tyzenhauzo miestas, naujai atrandama Chodkevičių tėvonija.
- Lietuviams: Vytauto tėvonija.
- Baltarusiams: Boriso ir Glebo cerkvė.

Gardino jėzuitų bažnyčios altorius

Gardino pilis, kurioje nuo 1673 m. rinkdavosi kas trečias ATR Seimas... ir lemtingasis 1792-ųjų

Vilniaus Šv. Jonų bažnyčia

34. VILNIAUS BAROKAS IR J. K. GLAUBITZAS

- Lenkams: lenkų civilizacinės misijos apraiška.
- Alternatyviems naratyvams: visą LDK erdvę apimantis architektūros stilius, LDK kaip ryčiausia baroko šalis, įnašas į Europos kultūrą.
- Mstislavlis kaip Vilniaus baroko erdvės ekstremalusis taškas.

Vilniaus Šv. Kotrynos bažnyčia

Polocko Šv. Sofijos katedra

Mstislavlio Dievo Motinos karmelitų bažnyčia

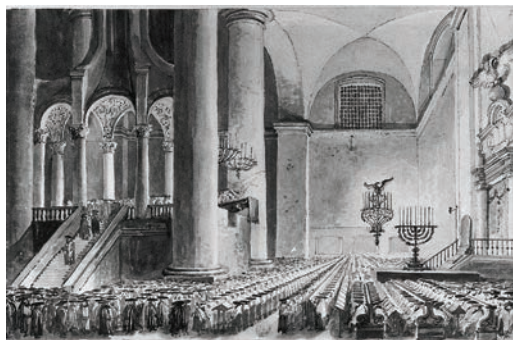
Vilniaus Gaonas, XX a. pradžios litografija

35. LITVAKAI, LITVIŠ (JIDIŠ DIALEKTAS) IR VILNIAUS GAONAS

- Žydams: litvakai kaip Izraelio ištakos (penkta valstybė, gimusi iš ATR), litvakai kaip žydai su kokybės ženklų, labiausiai išsilavinusi ir judaizmo tradiciją išlaikiusi žydų bendruomenė.
- Alternatyviems naratyvams: LDK daugiakultūriškumo ryškiausia apraiška, pagrindinis regiono modernizacijos veikėjų šaltinis.
- Antisemitiniams naratyvams: bolševikų revoliucijos ir kapitalistinės spekuliacijos agentų ištakos.

Vilniaus Didžioji sinagoga, XVI–XVII a. sandūra. Jano Buthako nuotrauka, apie 1915 m.

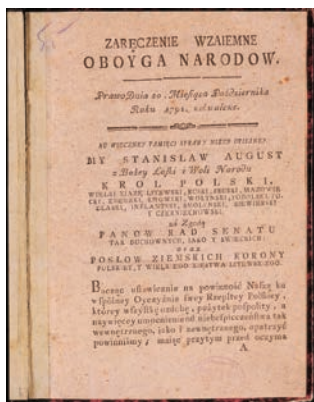
Vilniaus Didžiosios sinagogos vidus. Dail. Pranciškus Smuglevičius, XVIII a. pab.

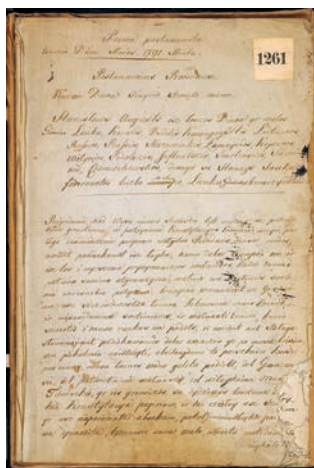
Gegužės 3-iosios konstitucijos priėmimas.
Dail. J. Lęski pagal P. Norblino piešinį, 1792

36. 1791 M. GEGUŽĖS 3-IOSIOS KONSTITUCIJA IR SPALIO 20-OSIOS TARPUSAVIO ĮŽADAS

- Lietuvių dominuojančiam naratyvui: LDK savarankiškumo pabaiga.
- Dominuojančiam Rusijos naratyvui: „jakobinizmo dvasia“ ir pretekstas pasidalyti ATR.
- Lenkams ir alternatyviems naratyvams: antroji pasaulyje (po JAV) ir pirmoji Europoje konstitucija, ATR santvarkos pažangos apraška abso-
liutizmo apsuptyje, pilietinės visuomenės kūrimo pradžia.
- Alternatyviam lietuvių naratyvui – Gegužės 3-iosios konstitucija yra pirmasis politinis dokumentas, verstas į lietuvių kalbą.

Abiejų Tautų tarpusavio įžadas, 1791 m. spalio 20 d.

Gegužės 3-iosios konstitucijos vertimo į lietuvių kalbą pirmasis lapas, XVIII a. pabaiga

Medalionas su Tado Kosciuškos portretu

*Tado Kosciuškos priesaika Krokuvoje 1794 m. kovo 24 d.
Dail. Pranciškus Smuglevičius, 1797 m.*

*Mykolas Kleopas Oginskis (1795–1833). Dail. François
Xavier Fabre, 1805–1806 m.*

37. LLV SUNAIKINIMAS: TADAS KOSCIUŠKA IR MYKOLO KLEOPO OGINSKIO „ATSISVEIKINIMAS SU TĖVYNE“

- Lietuvių didžiajam naratyvui: teisybės paieškos išdavikų targovitėnų stovykloje – Vilniaus vyskupas Ignotas Masalskis, tačiau paradoksaliai priimant ir Tadą Kosciušką.
- Lietuvių alternatyviam naratyvui – didžiausios tragedijos herojai. M. K. Oginskis, besivaržantis garbe su M. K. Čiurlioniu.

*Mykolo Kleopo Oginskio antkapis, po 1833 m.
Romano Raulinaičio nuotrauka*

Lvovo paminklas

Naugarduko paminklas

Vilniaus paminklas

38. ADOMAS MICKEVIČIUS – LENKAS, BALTARUSIS AR LIE- TUVIS? O GAL LDK EUROPIE- TIS?

- Visiems: iškiliausias ir labiausiai ci-
tuojamas LDK ir tradicijos kūrėjas.
- Lenkams ir senalietuviams: lenkų tau-
tos pranašas.
- Lietuviams ir baltarusiams: lietuvių /
baltarusių kilmės poetas.

Konstanca Skirmuntt

*Mykolas Riomeris. A. Straussio fotoateljė.
Vilnius, 1909 m.*

*Tadeusz Wróblewski.
Jano Bulhako nuotrauka, 1912 m.*

39. SENALIETUVIAI IR JAUNALIETUVIAI

- Virtuali diskusija tarp Konstancijos Skirmuntt – „gente lituana, natione lituana“, ją palaikančių žymių starolitvinų Tadeuszo. Wróblewskiego ir Mykolo Riomerio iš vienos pusės, ir jaunalietuvių patriarchų Jono Basanavičiaus, Maironio, Juozo Tumo-Vaižganto – iš kitos. O gal kunigas Antanas Viskantas, deklaravęs jaunalietuvių ir senalietuvių susitaikymo idėją, yra svarbiausias?
- Lietuvių dominuojančiam naratyvui: tik M. Riomerio ir gal T. Wróblewskiego kaip pavyzdinių Lietuvos lenkų pripažinimas.
- Alternatyviam lietuvių naratyvui: A. Viskanto, Maironio ir J. Tumo-Vaižganto pozicijų skirtumai.
- Visiems alternatyviems naratyvams: visos senalietuvių tradicijos matymas.

Maršalas Józefas Piłsudskis ir 1922 m. gruodžio 9 d. išrinktas pirmasis Lenkijos prezidentas Gabrielius Narutowiczius Belvederio rūmuose Varšuvoje 1922 m. gruodžio 10 d. Saryuszo Wolskio nuotrauka

40. JÓZEFAS PIŁSUDSKIS IR BROLIAI NARUTAVIČIAI

- Didžiajam lietuvių naratyvui – arba priešai, arba nutylėta tema.
- Siūlomas alternatyvus naratyvas, tinkantis ir senalietuviams, ir lenkams: istorinės Žemaitijos bajorai kuria dvi modernias valstybes – Lenkiją ir Lietuvą.

*Stanislovas Narutavičius.
Vilnius, 1917 m. rugsėjo 25 d.*

Brėvikių dvaras (prie Telšių), kur gimė abu Narutavičiai

Józef Mackiewicz

41. „PASKUTINIAI LDK PILIEČIAI”: NUO JÓZEFO MACKIEWICZIAUS IKI CZESŁAWO MIŁOSZO, TAIP PAT IKI ŠIANDIENOS LIETUVOS LENKŲ – PAVYZDŽIUI, BARBAROS STANKEVIČ?

- Senalietuviams ir alternatyviems naratyvams: nacionalizmą nepasidalytos daugiakultūrės LDK tradicijos atstovai.
- O kas šiandien: Paolo Sanguszko, Mikołajus ir Maciejus Radziwiłłai, Olgierd Meysztowicz, taip pat Česlasvas Okinčycas, Aleksiejus Luchtanas, Ryšardas Gaidis ir Barbara Stankevič, ką tik apgynusi disertaciją apie Jerzy Giedroycą?

Czesław Miłosz.

Algimanto Aleksandravičiaus nuotrauka, 2000 m.

Barbara Stankevič, 2013 m.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos istorijos ir tradicijos fenomenai: tautų atminties vietos : [straipsnių rinkinys / sudarė Alfredas Bumblauskas (ats. redaktorius), Grigorijus Potašenko]. – Vilnius : Vilniaus universitetas : Vilniaus universiteto leidykla, 2013. – 310 p. : iliustr., faks., žml. – (Lietuvos istorijos studijos, ISSN 1822-4016 ; t. 9)

Str. liet., lenk., rus. – Santr. angl. – Bibliogr. išnašos

ISBN 978-609-459-221-8

LDK vaizdinį pokomunistinėje epochoje esmingai pveikė monoperspektyvios tautinių istoriografijų tradicijos. Šių tradicijų didieji naratyvai nulėmė LDK istorijos, kultūros ir paveldo „dalybas“, tai yra taikliai pavadinta „sudužusio veidrodžio šukėmis“. Norint įveikti šį „šukių“ efektą, šiame leidinyje siekiama parodyti LDK kultūros įvairovę, heterogenišką ir homogenišką kultūros formas, pasitelkiant šį kartą taip pat atminties vietų teoriją.

Šis straipsnių rinkinys parengtas mokslo tyrimų projekto „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija, vaizdinys ir modernūs tapatumai“ metu. Be to, jame yra keletas publikacijų, parengtų Vilniaus universitete 2012 m. lapkričio 15–16 d. vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos istorijos ir tradicijos fenomenai: tautų atminties vietos“ skaitytų pranešimų pagrindu. Trylika šio rinkinio straipsnių ir dvi konferencijos apžvalgos suskirstytos į penkis skyrius. Leidinyje taip pat publikuojamas LDK fenomenų kaip tautų „atminties vietų“ idėjų sąrašas.

UDK 947.45.02/04+930.1(474.5)+323.1(474.5)

LIETUVOS
DIDŽIOSIOS
KUNIGAIKŠTIJOS
ISTORIJOS IR
TRADICIJOS
FENOMENAI:
TAUTŲ ATMINTIES
VIETOS

Leidinį sudarė *Alfredas Bumblauskas, Grigorijus Potašenko*
Lietuvių kalbos redaktorė *Grażina Indrišūnienė*
Viršelio dailininkė *Audronė Uzielaitė*

Išleido Vilniaus universitetas;
Vilniaus universiteto leidykla
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius

Spausdino UAB Standartų spaustuvė
S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius